

Dr. BAKOS JÓZSEF tanszékvezető főiskolai tanár:

A MAGYAR COMENIUS-IRODALOM IV. DIE UNGARISCHE COMENIUS-LITERATUR IV.

I.

„A magyar Comenius-irodalom” három eddig megjelent füzete a megfelelő szakirodalom tanúsága szerint, jól teljesítette hivatását. Az új neveléstörténet (A magyar nevelés története a feudalizmus és a kapitalizmus korában, Bp. 1960. szerkesztője úgy utal e megjelent füzetekre, mint „a Comenius-problémákra nélkülözhetetlen . . . teljességre törekvő” kiadványokra. Valóban azt tapasztaljuk, hogy a hazai és külföldi megfelelő szakirodalom gyakran hivatkozik a kiadott füzetekre, s a bennük regisztrált adatokra, s ma a világon egyre terebélyesedő comeniológia egyenesen igényli is a minél teljesebb és folyamatosan megjelenő, s az egyes nemzetek (szovjet, német, lengyel, cseh, magyar) Comenius-kutatásának eredményeit feltáró bibliográfiákat. Ezért kívánjuk megjelentetni évenkénti folyamatoságban a magyar Comenius-kutatás eredményét regisztráló füzeinket.

Ez a IV. rész bővült pótlásokban is, s az eddig fel nem vett adatok regisztrálásának megfelelő teret biztosítottunk.

E legújabb irodalmi összefoglalásunk azt is példázza, hogy a magyar Comenius-kutatás egyre erősödik, s reméljük, hogy a még rendszerebb és elmélyültebb kutatómunka eredményeképpen a következő évben még gazdagabb termésről számolhatunk majd be.

II.

Die bisher veröffentlichten drei Hefte der „Ungarischen Comenius-literatur” haben ihre Aufgabe nach dem Zeugnis der Fachliteratur gut erfüllt. Das neue Buch über die Geschichte des ungarischen Erziehungswesens [A magyar nevelés története a feudalizmus és a kapitalizmus korában, Bpest, 1960. Redakteur: Ravasz János] weist auf diese Hefte mit den Worten hin: sie sind „unentbehrlich für die Comenius-forschung”, sie erstreben „eine mögliche Vollständigkeit”.

Es ist in der Tat festzustellen, dass die einschlägige ungarische und

ausländische Literatur oft auf die Hefte und auf die in ihnen publizierten Angaben Bezug nimmt. — Die Comenologie in der Welt beansprucht die Bibliographien, die die Ergebnisse der Comenius-forschung der einzelnen Nationen (es handelt sich vor allem um die sowjetische, deutsche, polnische, tschechische und ungarische Forschung) möglichst vollständig registrieren. Deshalb möchten wir auch unsere Hefte zur Registrierung der Ergebnisse der ungarischen Forschung jährlich erscheinen lassen.

Dieser vierte Teil wurde auch durch neue Ergänzungen erweitert.

Diese literarische Zusammenfassung zeigt, dass die Comenius-forschung in Ungarn im Aufblühen begriffen ist. Wir hoffen, dass auch dieses Heft mit dazu beitragen wird, dass wir im nächsten Jahr von noch reicheren Ergebnissen berichten können.

III.

A) Comenius életéről, műveiről, pedagógiájáról szóló irodalom a szerzők szerint.

1. A magyar szerzők dolgozatai

Bakos József: *A magyar (Comenius) Komensky-irodalom I. Bp., 1952. vö. róla: J. Brambora; Knizni dílo Jana Amose Komenského, Praha 1957. 8. 1.*

Jednotná škola, 1957. 225—241., Soupis děl J. A. Komenského, v Československých Knihovnách, Archivech, a Muzeích, Praha, 1959. 445. 1. Acta Comeniana 1958. XVII. 1. 124—125. „A magyar nevelés története”: 219. 1., Die Bibliographie in den europäischen Ländern der Volksdemokratie, Leipzig, 1960. [133—155].

Bakos József: *A magyar Comenius-irodalom II. vö. róla Acta Comeniana, 1958. XVII. 1. 123—125, 149. — 1959. XVIII. 2. 41. „A magyar nevelés története”: 219. — Irodalomtörténet, 1959. 1. sz. 142. Magyar Könyvszemle, 1959. 2. sz. 254.*

Bakos József: *A magyar Comenius-irodalom III. Az Egri Pedagógiai Főiskola Évkönyve 1959. V. K. 656—663. és Az Egri Pedagógiai Főiskola Füzetek, 159. sz. vö. róla: Pedagógiai Szemle, 1959. 883; „A magyar nevelés története”: 219; Korunk (Cluj—Kolozsvár), 1960. február (2) sz. 242—244.*

Bakos József: *A magyar Comenius-kutatás néhány időszerű kérdése. Pedagógiai Szemle, 1958. 10. sz. vö. róla: Acta Comeniana, 1959. XVIII.*

2. 177—178; Irodalomtörténeti Közlemények, 1960. 4. sz. 510—511.

Bakos József: *Az Orbis Pictus és magyar szövege, pedagógiai és nyelvészeti jelentősége. Az Egri Ped. Főiskola Évkönyve V. K. és Az Egri Pedagógiai Főiskola Füzetek, 136. sz. vö. róla Jitka Jerabková: dr. Josef Bakos: Madarsky text „Orbisu Pictu”, jeho pedagogický a jazykový význam, Cizi Jazyky ve Škole, 1959. 60. 6. sz. 285. Borsodi Szemle, 1959. 6. sz. 80. Pedagógiai Szemle, 1959. 883. Felsőoktatási Szemle, 1960. 4. sz. 268. Népújság (Eger), 1959. április 8-i szám.*

Bakos József: *Comenius és a magyar nyelv. Az Egri Pedagógiai Főiskola Évkönyve, 1960. VI. köt. 183—206, és Az Egri Pedagógiai Főiskola Füzetek, 175. sz. vö. róla: Magyartanítás, Bp. 1960. 4. sz. 47—48, Népújság (Eger) 1960. márc. 22-i szám.*

Bakos József: *Comenius és a nyelvi nevelés néhány kérdése. Az Egri Pedagógiai Főiskola Füzetek, 83. sz. vö. róla: Acta Comeniana, 1960. XIX. 1. 49. Pedagógiai Szemle, 1959. 881.*

Bakos József: *Comenius és az emberi beszédhang vizsgálata. Az Egri Pedagógiai Főiskola Évkönyve, 1961. VII. köt. 247—286.*

Bakos József: *Comenius és Vesalius. Az Egri Pedagógiai Főiskola Évkönyve, 1961. VII. köt.*

- Bakos József: *Varia Comeniana Hungarica* (Nyelvészeti és nyelvpedagógiai vonatkozású adatok Comenius magyarországi utóéletéhez). *Az Egri Pedagógiai Főiskola Évkönyve*, 1961, VII. köt.
- Bán Imre: *Apáczai Csere tudományos fejlődése. Pedagógiai Szemle*, 1960. 2. sz. 123—133. [125: Comenius enciklopédizmusa, Comenius Bacon-kapcsolatairól, 131: Comenius hatása Apáczaira, Comenius chiliasmusról.]
- Bárczi Géza: *Comenius a magyarországi s-ező latin kiejtéséről. Magyar Nyelv* 1959. 4. sz. 517—518.
- Csáji Pál: *Jessenius György, Egyháztörténet*, 1959, 1—2. füzet. 47—75. [Comenius vonatkozásokkal: 48.]
- Csáji Pál: *Ladmóczi István albuma, Kálvinista Szemle*, [Bratislava] 1959. október 10. sz. [„Szentgallenben Zollikofer János lelképásztor Comenius Ámos Jánosnak A cseh egyház üldözésének története című könyvével ajándékozta meg, amelyben Ladmóczi István maga írta bele az ajándékozás tényét. (Lásd a könyvet a Ráday-könyvtárban, az albumot a Széchenyi Könyvtár kéziratai között.)]
- Csanda Sándor: *Magyar—szlovák kulturális kapcsolatok*. Pozsony (Bratislava). 1958. [Komensky Magyarországon]. [Vö. Hét (Bratislava) 1960. 5. sz. 14.]
- Fenyő József: *Egy szép és érdekes könyvről: Comenius Orbis Pictusa magyarul. Goldberger Textil*, 1959. május 25. sz. (A szöveg képe). [Vö. *Acta Comeniana*, 1959. XVIII. 2. 183., 1960. XIX. 1. 51. 1.]
- Földes Éva: *A XVII. század, a neveléstudomány úttörőinek százada. Pedagógiai Szemle*, 1960. 2. sz. 157. [158: Comenius a nevelés demokratizmusáért, 159: Comenius Amsterdamban.]
- Földes Éva: *Comenius sárospataki beszéde. Köznevelés*, 1960. 23—24. sz. 729—730.
- Geréb György: *A módszer értelmezése Comenius didaktikájában. „Tanulmányok a neveléstudomány köréből” Bp.*, 1959. 467—484. [Vö. *Pedagógiai Szemle*, 1960. 7—8. sz. 699—700.]
- Geréb György: *Comenius didaktikai nézeteinek főbb vonásai. (A didaktika fogalma és szerepe Comenius értelmezésében.) A Szegedi Pedagógiai Főiskola Évkönyve*, 1960. 249—304.
- Geréb György: *Die Hauptzüge der didaktischen Anschauungen von Comenius: Der Plan „alle in allem” zu unterrichten. Lehrer der Welt*, 1959, Sondernummer.
- H. (inora) S. (ándor): *Comenius: A látható világ. Orbis Sensualium Pictus*. [Ism.] *Történelemtanítás*, 1959. 4. sz. 31—32.
- Jausz Béla: *Apáczai jelentősége a magyar nevelés történetében. Pedagógiai Szemle*, 1960. 2. sz. 134. [137: Comenius és a cseh testvérek közössége, 141: Comenius és Apáczai, Comenius és a „trascendens nevelési cél”.]
- Kardos Tibor: *J. A. Comenius: A látható világ. (Magyar Helikon kiad.) [Ism.] Pedagógiai Szemle*, 1960. 81—85.
- Kardos Tibor: *Comenius (1592—1670.) Az „Orbis Pictus” új magyar kiadása alkalmából. A Könyvtáros*, 1959. X. 5. sz. 369—370.
- Kardos Tibor: *Die Bedeutung der in Patak verbrachten Jahre für die humanistische Pädagogik Comenius, Annales Universitatis Scientiarum Budapestiensis... [Sectio Philologica]*, Tom. II. Bp. 1960. 51—65.
- Komor Ilona: *Comenius a pataki ifjúság iskolán kívüli neveléséről. (Fortius és Fortius redivivus), Pedagógiai Szemle*, 1960. 888—897, vö. *Borsodi Szemle*, 1960, 6. sz. 572.
- Komor Ilona: *Sárospatak és Gyulafehérvár között. Pedagógiai Szemle*, 1960. 2. sz. 151—156. [151: Comenius és Apáczai kapcsolatairól, Comenius: De Cultura... és Apáczai De Summa scholarum necessitate... párhuzamba állítása, 152: Comenius és Tessedik, 153: Comenius társadalombírálat, 155: Comenius és az anyanyelv.]
- Komor Ilona: *Stand und Aufgaben der Comenius—Forschung in Ungarn, Acta Litteraria (Bp.)*, 1959. II. 428—433.
- Kovács Endre: *A magyarországi Comenius-kutatás újabb eredményei. Századok*, 1958. 5—6. sz. 811. — [814: A pataki ünnepi Comenius ülésszokról, előadásairól, Comenius az anyanyelvi oktatásért.]
- Kovács Sándor: *A sárospataki Comenius-ülésszak (A Pedagógiai Szemle Comenius- emlékszáma) Irodalomtörténeti Közlemények*, 1960. 4. sz. 509—511.
- Lőkös Zoltán: *Comenius: A látható világ (300 éves mű új kiadásban). Népszabadság*, 1959. máj. 30-i szám.
- Makkai László: *Comenius, Történelemtanítás*, 1958. 600—607.
- Makkai László: *Die Ungarischen Quellen der Gentis Fericitas, Acta Come-*

- niana, 1960. XIX. 2. (Zvláštni Priloha Casopisu Archiv pro badání o životě a díle J. A. Komenského, 198—200.)
- Molnár J.: J. A. Komenský, Új Szó (Bratislava), 1959. márc. 28. sz.
- Nagy Sándor: Emlékezés a pedagógus Apáczai Csere Jánosra. Pedagógiai Szemle, 1960. 2. sz. 111—119. [113: Comenius és Apáczai. Comenius tankönyvei és módszertani elgondolásai a gyulafehérvári iskolában, Comeniusnak a szemléltetésre vonatkozó elvei.]
- Németh László: Az én cseh utam. Nagyvilág, 1959. I. 111—119. (Comenius-ról is.)
- n. Comenius A. János, Új Magyar Lexikon, 1. k. 462. [Illusztr.: C. kezeírása.]
- Orosz Lajos: Apáczai gyulafehérvári iskolaszervezeti javaslata. Pedagógiai Szemle, 1960. 2. sz. 145—150. [145: Comenius pataki iskolaszervezete: Schola Pansophica... Comenius pansofikus törekvéseiről — Comenius és Apáczai.]
- Petró András: J. A. Comenius: A látható világ c. kiadványról. Köznevelés, 1959. 11. sz. 263.
- Ravasz — Felkai — Bellér — Simon: A magyar nevelés története a feudalizmus és a kapitalizmus korában. Bp., 1960. [Comenius-vonatkozások: 22, 25, 27 (Comenius nyelvkönyvei Eperjesen), 31—32 (Comenius Patakon, Orbis Pictus, tankönyvei, Comenius arcképe) 35 (Comenius és Apáczai), 219—220 (Comenius-könyvészet).]
- Szabadi Sándor: J. A. Comenius: Orbis Sensualium Pictus. A látható világ. 1959. Református Egyház. 1959. XI. 11. sz. 243—244.
- Szalatnai Rezső: A látható világ. Evangélikus Élet, 1959. jún. 21. sz. (A Geréb-kiadásáról és Bakos egyik tanulmányáról.)
- Szalatnai Rezső: Az Orbis Pictus új kiadásáról. Korunk (Cluj—Kolozsvár), 1960. február (2) sz. 242—244.
- Szalay György: Cromwell Olivér, Theológiai Szemle, 1959. 3—4 sz. 134—144. [Comenius és az anyanyelvi oktatás, Comenius és a realiták tanítása.]
- Szentesi Miklós: Comenius, Johannes Ámos: A látható világ. Az 1669-ben megjelent háromnyelvű kiadás magyar szövege alapján és fajtásvetivel közzétette... Geréb György, Bp. 1959. Magyar Helikon [ism.] Irodalomtörténeti Közlemények, 1960. 5. sz. 620.
- Tornyai Jenő: Johannes Ámos Comenius: A látható világ [ism.], Óvodai Nevelő, 1959. 298—299.
- Újszászy Kálmán: A sárospataki Nagykönyvtár. Borsodi Szemle, 1959. III. 3. sz. 60—62. (Comenius-szoba terve, Comeniusra vonatkozó anyag gyűjtése).
- Zolnay Béla: Über Frühaufklärung in Ungarn, Sonderdruck aus Tschirnhaus und die Frühaufklärung in Mittel- und Osteuropa, Quellen und Studien zur Geschichte Osteuropas, Band VII. Berlin, 1960. [Comeniusről: Comenius és Alsted: 175. Bakos: Die ungarische Comenius — Literatur: 175.]

2. Nem magyar szerzők magyar kiadványokban ismertetett írásai

- Bakoš, Ludovít [előszó, gondozás]: Joh. Ámos Comenii Orbis Sensualium Pictus, Quadrilinguis, Leutschoviae, 1685. (Usporiadal a k vydání, připravil doc. dr. Ludovít Bakos) Praha — Bratislava vö. róla Pedagógiai Szemle, 1960. 5. sz. 473—474, Bakos: Varia Comeniana Hungarica, Az Egri Pedagógiai Főiskola Évkönyve, VII. köt.
- Brambora József: A Komenský-kutatás legújabb irodalma [Pedagógika, 1959. 93.] vö. róla: Neveléstudományi Tájékoztató (Bp.), 1959. 59. sz. 242.
- Cesnakova, Milena: A színház, mint Comenius nevelési rendszerének része és visszhangja a szlovák iskolákban. (Vö. Slov. Divadlo, 1957.) Róla: Pedagógiai Szemle, 1959. 4. sz. 417.
- Hofmann, Franz (Bev. és vál.) J. A. Komenský: Analytische Didaktik und andere Pädagogische Schriften [vö. Erziehung und Gesellschaft. Materialien zur Geschichte der Erziehung, 1959.] Vö. róla: Pedagógiai Szemle, 1960. 12. sz. 1135.
- Polansky, Fr.: Comenius-napok Uhersky-Brodban, Köznevelés, 1959. 14—15. sz. 335. [Előadás hangzott el „Comenius ismeretelméleti nézetei” címmel.]
- Polišenszky, J.: Comenius und seine Zeit c. cikkéről. Pedagógiai Szemle, 1959. 4. sz. 417, vö. még: Bakos: A

magyar Comenius-irodalom. III. (661).
 Přihoda, Vaclav: Bevezetés a pedagógiai pszichológiába, Bp., 1960. [Comenius vonatkozások: 23, 164, 227, 228, 301, 310, 358, 377.]
 Vana J.: Nevelés és oktatás a cseh területen

J. A. Komensky előtt. Vö. Neveléstudományi Tájékoztató, 1959. 57. sz. 42.
 Votrubova: J. A. Komensky a könyvről, a művelődés eszközéről. Neveléstudományi Tájékoztató Bp., 1959. 60. sz. 87.

B) A Comeniusra vonatkozó irodalom, a Comenius-vonatkozások tárgyi csoportosításban.

- „A Comeniológia újabb eredményei” c. tanulmány (vö. Tanulmányok a neveléstudomány köréből. Bp., 1949.) megvitatása az MTA Pedagógiai Bizottságban, Pedagógiai Szemle, 1959. 4. sz. 417.
- A magyarországi Comenius-kutatás terveiről. Pedagógiai Szemle, 1959. 6. sz. 558.
- A prágai Comenius-Intézet munkájáról. Köznevelés, 1959. 21. sz. 500.
- A sárospataki Comenius-ülésszak. A Pedagógiai Szemle Comenius-émlékszámáról. Irodalomtörténeti Közlemények. 1960. 4. sz. 509—511, Pedagógiai Szemle, 1961. 98. 1. [vö. Kwártalnik Pedagogiczny (Lengyel o.). 1959. 3. sz.]
- Bakos Comenius kutatásairól, Népújóság (Eger), 1960. ápr. 30. sz.
- Bakos kutatásairól az Orbis Pictus magyar szövegének szerzőjével kapcsolatban. Pedagógiai Szemle, 1960. 5. sz. 474. Ev. Élet, 1959. jún. 21. Korunk, 1960. február 2. 242.
- Bakos prágai Comenius-kutatásairól. Népújóság (Eger). 1960. dec. 29. sz.
- Comenius, a feltörekvő polgárság képviselője. Pedagógiai Szemle. 1960. 84—85.
- Comenius, a humanista. Pedagógiai Szemle, 1960. 85.
- Comenius: A látható világ — Orbis Sensualium Pictus, Bp. Magyar Helikon, 1959. c. kiadványról, Történelem-tanítás, 1959. 4. sz. Valóság, 1959. 6. sz. 123, Pedagógusok Lapja, 1959. 5. sz. Köznevelés 1959. 11. sz. 263. Népszabadság, 1959. máj. 30. sz., A Könyvtáros, 1959. X. 5. sz. 369—370. Ev. Élet, 1959. jún. 21. sz., Korunk, 1960. febr. [2] sz. 242—244. Acta Comeniana, 1960. XIX. 1. 51—52.
- Comenius a nevelés céljáról. „Tanulmányok a neveléstudomány köréből”, Bp., 1959. 14—15.
- Comenius a nevelés lehetőségeiről. „A Kultúra Világa” (Irodalom — Filozófia — Nevelés), Bp., é. n. 813.
- Comenius a politechnikai oktatás úttörője, Magyar Tudomány (Bp.), 1960. 12. sz. 731.
- Comenius: Artificii Legendi et scribendi Tyrocinium, Az Egri Pedagógiai Főiskola Évkönyve, 1961. VII. k.
- Comenius a világnyelvről. Az Egri Pedagógiai Főiskola Évkönyve, 1961. VII. köt.
- Comenius „Az emberi dolgok megjavítása” [Consultatio de rerum humanarum emendatione.] c. művéről. Köznevelés 1959. 21. sz. 500. A Szegedi Ped. Főiskola Évkönyve, 1960. 300 l.
- Comenius: De Cultura ingeniorum c. pataki beszédéről. Pedagógiai Szemle, 1960. 12. sz. 1135.
- Comenius E scholasticis labyrinthis exitus in planum c. művéről. Pedagógiai Szemle, 1960. 12. sz. 1135.
- Comenius és a földrajz tanítása. Pedagógiai Szemle, 1959. 11. sz. 1033.
- Comenius és a lesnoi iskola. Pedagógiai Szemle, 1960. 4. sz. 376.
- Comenius és Alsted. „Tanulmányok a neveléstudomány köréből”, 1959. 490.
- Comenius a magyar és finn nyelv rokonságáról. Literarische Berichte Ungarn, 1877, I. B. 1. H. 80. Bakos: Comenius és a magyar nyelv. Az Egri Pedagógiai Főiskola Füzetek, 175. sz. Az Egri Pedagógiai Főiskola Évkönyve, 1960. VI. k. 183—206, 1961. VII. k.
- Comenius és Apáczai: Tanulmányok a neveléstudomány köréből.” 1959. 485, 495—498, 504—505, 507—508, Pedagógiai Szemle 1959. 5. sz. 467. 1960. 5. sz. 446—447, 1960. 7—8. sz. 700—701. Ev. Élet 1959. 4. sz. 1960. 5. sz. Köznevelés, 1959. 23—24. sz. 539—543. Irodalomtörténeti Közlemények, 1959. 3—4. sz. 543. Magyar Tudomány (Bp.), 1960. 3. sz. 168—169. Egyháztörténet, 1958. 2—3. füzet, 239. A Szegedi Pedagógiai Főiskola Évkönyve, 1960. 257.
- Comenius és a sárospataki lengyel biblia. Vö. Kovács Endre: A lengyel irodalom története, Bp. 1960. 29. l.

- Comenius és a sárospataki nyomda. Irodalomtörténeti Közlemények, 1960. 3. sz. 405. Theológiai Szemle, 1959. 1—2. sz. 87—88.
- Comenius és a szemléltető szótárak. Magyar Nyelv, 1960. 56. évf. 1. sz. 5. l.
- Comenius és az életrenevelés. Pedagógiai Szemle, 1960. 9. sz. 793.
- Comenius és az irénikus mozgalom. Az MTA Oszt. Közl. I. 1960. 16. k. 1—4. sz. 86. l.
- Comenius és az iskolai színjátszás. Irodalomtörténeti Közlemények, 1960. 2. sz. 203. „Régi Magyar Drámai Emlékek.” I. Szerk. Kardos Tibor Bp., 1960. 197. l.
- Comenius és az iskolai újságolvasás [v. Scholae Pansophicae Delineatio] Magyar Könyvszemle, 1959. 4. sz. 357—358, 360.
- Comenius és Bacon. Népművelési Értesítő, 1960. 1. sz. 75—76. Az Egri Pedagógiai Főiskola Évkönyve, 1961. VII. k.
- Comenius és Bisterfeld. „Tanulmányok a neveléstudomány köréből”, 1959. 491, 495.
- Comenius és Dalgarno (George). Az Egri Pedagógiai Főiskola Évkönyve, 1961. VII. k.
- Comenius és Erasmus. A Szegedi Pedagógiai Főiskola Évkönyve, 1960. 284.
- Comenius és Helmont. Az Egri Pedagógiai Főiskola Évkönyve, 1961. VII. k.
- Comenius és Honterus. Pedagógiai Szemle, 1959. 5. sz. 460—461.
- Comenius és Piscator. „Tanulmányok a neveléstudomány köréből”. 1959. 492.
- Comenius és Pósházi. Filozófiai Értesítő, 1957. júliusi sz. 34. l.
- Comenius és Ratke. Pedagógiai Szemle, 1960. 12. sz. 1134—1135. A Szegedi Ped. Főiskola Évkönyve, 1960. 287—303.
- Comenius és Scaliger. (Julius Caesar), Az Egri Pedagógiai Főiskola Évkönyve, VII. k. 1961.
- Comenius és Szenczi Molnár Albert. Az Egri Pedagógiai Főiskola Évkönyve, 1960. VI. köt. 186.
- Comenius és Tessedik. Köznevelés, 1960. 22. sz. 688.
- Comenius és Veresegyházi. Köznevelés, 1959. 23—24. sz. 540.
- Comenius és Vesolius. Az Egri Ped. Főisk. Évkönyve, 1961. VII. köt.
- Comenius és Wilkins (John). Az Egri Ped. Főisk. Évkönyve, 1961. VII. k.
- Comenius és Zrínyi Miklós. Irodalomtörténeti Közlemények. 1960. 4. sz. 510.
- Comenius Gentis Felicitas-áról. Irodalomtörténeti Közlemények, 1960. 4. sz. 509—510.
- Comenius Gentis Felicitas forrásairól. Az Egri Pedagógiai Főiskola Évkönyve, 1960. VI. köt. 200—201.
- Comenius Historia persecutionum ecclesiae Bohemicae, 1648. c. műve a Ráday-Levéltárban meglévő fordításáról. [Kézirattár: 1556 jelzet alatt.] A kézirat címe: Rövid Históriaja a Cseh Országi Evangelica Reformata Ecclesianak... stb. Vö. Egyháztörténet, 1959. 1., 2. füzet, 47. l.
- Comenius Independentia aeternarum confusionum origo. (1650.) Irodalomtörténeti Közlemények, 1960. 4. sz. 509.
- Comenius iskolarendszere és a gyermeki sajátosságok. „Tanulmányok a neveléstudomány köréből”. Bp. 1959. 189.
- Comenius Janua-ja első magyar nyelvű kiadásáról. „Tanulmányok a neveléstudomány köréből”, Bp. 1959. 529.
- Comenius Janua linguae Latinae (1643). A „játékos, avagy tréfás dolgok”-ról. Irodalomtörténeti Közlemények, 1960. 2. sz. 202—203.
- Comenius A. J. képe, képek az Orbis Pictusból, idézet Comenius: Újjáéledt Fortius-ából. Vö. Képek a magyar neveléstörténetből”, Köznevelés. (Borítólapp). 1960. XVI. évf. 1. sz. (jan 13.)
- Comenius Latinitatis Schola Triclassis c. kötetéről. Pedagógiai Szemle, 1959. 4. sz. 417.
- Comenius Lewis Bayly: Praxis pietatis c. műve fordításához írt Előszaváról. Filológiai Közöny, 1959. 3—4. sz. 474. [Vö. Jiri Levy: Ceské theorie překladu, 1957. c. mű idevonatkozó részletei].
- Comenius Methodus Linguarum Novissima c. művéről. Pedagógiai Szemle, 1960. 12. sz. 1135.
- Comenius művei barokk elemeiről. Világirodalmi Figyelő. 1959. 1. sz. 83—84. [Vö. Angyal Endre: Európai manierizmus és magyar irodalom. Különnyomat az Irodalomtörténeti Közlemények, 1959. 58. évfolyamából.]
- Comenius Nagy Oktatástanából részlet, „A Kultúra Világa” (Irodalom—Filozófia—Nevelés), Bp. é. n. 967.
- Comenius Navržení Kratke o obnovení škola v kralovsti české c. írásáról. Pedagógiai Szemle, 1960. 12. sz. 1135.
- Comenius nyomdászáról, Renius Györgyről. Irodalomtörténeti Közlemények, 1960. 3. sz. 405.

- Comenius Orbis Pictus-a [1685] egyik képe: Tanító és gyermek. Új Magyar Lexikon, 3. K. 446.
- Comenius Orbis Pictus-a első magyar kiadásáról. Vö. Fitz: A magyar könyvtörténete. Bp. 1959. 154—155. [Illusztr. is.]
- Comenius Orbis Pictus-a ipari adatairól. Pedagógiai Szemle, 1960. 83.
- Comenius Orbis Pictus-ából „excerpták” Az Egri Ped. Főisk. Évkönyve 1961. VII. köt.
- Comenius Orbis Pictus-ából képek. „A Kultúra Világa”. [Irodalom—Filozófia—Nevelés.] Bp. é. n. 833. Köznevelés, 1961. febr. 7. (3) sz. (Borítólapon belső oldala) [A munkával kapcsolatos képekből.]
- Comenius Orbis Pictus c. művének „Ludus Scenicus” c. fejezetéhez csatolt színpadi képe és szövegrészlete. „Régi Magyar Drámai Emlékek” I. vö. még: 211—212. lap.
- Comenius Orbis Pictus magyarországi utóélete. Az Egri Ped. Főisk. Évkönyve, 1961. VII. köt.
- Comenius Pansophiae Gradus IV., in quo mundus IV., in quo mundus materialis seu corporeus cum creaturis visibilibus contemplationi exponitur. — Vö. róla: Pedagógiai Szemle, 1959. 6. sz. 605—606.
- Comenius pataki beköszöntő beszéde és Tessedik. Köznevelés, 1960. 23—24. sz. 730.
- Comenius Physicae, 1633. Az Egri Ped. Főisk. Évkönyve, 1961. VII. köt.
- Comenius sárospataki fizetéséről. Balassa Iván: A magyar kukorica. Bp. 1960. 48—49. (milium ceritum).
- Comenius Sárospatakon. „A Kultúra Világa” (Irodalom—Filozófia—Nevelés) Bp. é. n. 832—833. Család és Iskola. 1960. jan. sz. (1. sz.) 14—15, Borsodi Szemle, 1960. 6. sz. 572. l.
- Comenius Schola Ludus-ából részletek, előadása az Egri Ped. Főiskola Tudományos Ülésszakán. [Előkészítette, fordította: Bakos József. Szereplői a főiskola magyar szakos hallgatói.] Vö. Felsőoktatási Szemle, 1959. 5. sz. 325.
- Comenius Schola Ludus-ából részlet. (Pars IV. Act. III. Sc. II.) Az Egri Pedagógiai Főiskola Évkönyve, VII. köt. 1961.
- Comenius Schola Ludus-áról. „Régi Magyar Drámai Emlékek” I. 231. Pedagógiai Szemle, 1960. 9. sz. 794.
- Comenius Schola Ludusa előszavából részlet. „Régi Magyar Drámai Emlékek.” I. Bp. 1960. [Szerk. Kardos Tibor] 235.
- Comenius tankönyveinek magyar nyelvi adatai. Acta Univ. Szegediensis: Néprajzi és Nyelvtud. I. 78, II. 40. Az Egri Pedagógiai Főiskola Évkönyve, 1960. VI. köt. 202—204. Studia Slavica Tom. V. 1959. 247—248, 1960. 3—4, 297, 305, 311. Balassa Iván: A magyar kukorica. Bp. 1960. (A Janua és az Orbis adataiból.)
- Comenius Traditio lampadis c. művéről. Pedagógiai Szemle, 1960. 12. sz. 1135.
- Comenius Triertium Catholicum... Az Egri Pedag. Főisk. Évkönyve. 1961. VII. köt.
- Comenius világnézetéről. Pedagógiai Szemle, 1960. 81.
- Karcsay Tóth János Orbis kiadásáról. (Pozsony, 1842.) Az Egri Pedagógiai Főiskola évkönyve, 1961. VII. köt.
- Komensky Jan Amos (1592—1670). (Képe és rövid méltatás.) Hét (Bratislava) 1960. XI. 13. (14. lap.)
- Sárospataki ünnepi Comenius-ülésszakáról. MTA. Társ. tört. OK. 1959. 1. sz. 12, 1959. IX. k. 2. sz. 174, 177.
- Szilágyi B. István Janua fordításáról. Irodalomtörténeti Közlemények. 1960. 2. sz. 202—203.

C) Comenius műveinek magyarországi kiadásai

(Pótlás, s a leírás irodalmának kiegészítése)

Debrecen.

Comenius: Eruditionis Scholasticae Pars Prima. Vestibulum, Rerum et Linguarum Fundamenta exhibens. In Usus Scholae Patatinae primum Emissum: Post, In communem Scholarum Ungaricarum utilitatem variis vicibus excusum... Debreczini, Per Franciscum Miskoltzi, Anno 1715 [Lat—Hung] [Vö.

Soupis del J. A. Komenského v ceskoslovenských Knihovnách... 100—101. 184. sz.]

Gyulafehérvár.

Comenius: Joh. Amos Comenii Janua Linguae Latinae reserata aurea Seminarium Linguae Latinae et Scientiarum omnium. Hoc est Compens-

diosa Latinam et aliam quamlibet Linguam, una cum Scientiarum et Artium fundamentis perdiscendi Methodus, sub Titulis Centum, Periodis mille comprehensa Et in usum Scholae Váradensis, Juxta Belgarum editionem postremam accuratam et auctam in Hungaricam Linguam translata. Per Stephanum Beniamin Szilágyi ejusdem Scholae Rectorem. Nunc vero cum copiosissimo Judice in usum Scholae Albensis denuo edita. Albae-Juliae, Typis Celsissimi Transsylvaniae Principis Per Martinum Major. 1648. [Vö. Soupis dél J. A. Komenského v cecoslovenských Knihovnách... 164. lap. 287. sz.]

Lőcse.

Comenius: Januae Linguarum Reseratae Aureae Vestibulum, Quo Primus ad Latinam aditus Tirunculis paratur: cum versione interlineari Germanica: Editum a Johan Amos Comenio. Nunc quoque adiecta est versio Ungarica et Bohemica, Leutschoviae, Typis Laurentii Breveri, Anno MDCLV (1655) [Vö. Soupis dél J. A. Komenského v cecoslovenských Knihovnách: 422—423. l. 821. sz.]

Comenius: Orbis Sensualium Pictus, hoc est: Omnium fundamentalium in Mundo Rerum et in Vita Actionum, Pictura Et Nomenclatura, cum Titulorum Indice: lat-germ-hung-boh. Leutschoviae 1778. [Vö. Soupis dél J. A. Komenského v cecoslovenských Knihovnách: 316. l. 612 sz.]

Pozsony.

Comenius: Orbis Pictus In Hungaricum Et Germanicum Translatus; Et Hic Ibive Emendatus, A Világ Lefestve. Magyarra fordítottatott és helylyel-hellyel megjobbított Sz (ombathy) J (ános) által. S. Patakon 1796-dik eszt. Nyomtatott Posonyban, Weber Simon Péter költségével és betűivel, 1798. [Vö. Bakos: I. 1033., Soupis dél J. A. Komenského v cecoslovenských Knihovnách... 322. l. 626. sz.]

Comenius: Orbis Pictus, In Hungari-

cum Et Germanicum Translatus; Et Hic Ibive Emendatus. A Világ Lefestve. Magyarra fordítottatott és helylyel-hellyel megjobbított Sz (ombathy) J (ános) által. S. Patakon 1796-dik eszt. Die Welt in Bildern. In die Ungarische und Deutsche Sprache übersetzt und hin und wieder verbessert. Swét Namalovany do Vherské, Nemcké a Slovenske Reči přeložen a Mjsty ponaprawn. Pósonban Weber Simon Péter és fiának betűivel 1820. Vö. Bakos I. 1035 és Soupis... 325—326. l. 637. sz.]

Comenius: Orbis Pictus In Hungaricum Et Germanicum Translatus Et Hic Ibive Emendatus. A világ Lefestve, Magyarra fordítottatott és helylyel-hellyel megjobbított Sz. J. által. S. Patakon 1796-dik eszt. Die Welt in Bildern. In die ungarische und deutsche Sprache überzetzt und hin und wieder verbessert Posonyban, Weber S. Lajos költségével és betűivel 1831. [Vö. Soupis... 326. l. 638. sz.]

Sárospatak.

Comenius: Eruditionis Scholasticae Pars II. Janua Rerum et Linguarum Structuram externam exhibens. In usum Scholae Patakinæ edita, Patakin, Typis Cels. Princ. expressit Georgius Renius, Anno MDCLII (1652). [Lat-Hung] [Vö. Soupis del J. A. Komenského cecoslovenských Knihovnách... 103—104. l. 189. sz.]

Sine loco:

Comenius Eruditionis Scholasticae Pars Prima: Vestibulum, Rerum et Linguarum Fundamenta exhibens. In Usus Scholae Patakinæ Primum editum. Post in communem Scholarum Ungaricarum utilitatem variis vicibus excusum. Nunc vero in Earundem commodum nitori suo, qua fieri potuit, accuratione restitutum, ac mendis quamplurimis sublatis in lucem editum. Impressum Anno MDCCIII. (1703). Sine loco, [Lat-Hung]. (Vö. Soupis del J. A. Komenského v cecoslovenských Knihovnách... 100. l. 183. sz.)

IANUA LINGVARVM RESERVATA

Sive

SEMINARIUM

LINGVARVM ET SCIENTIA-

rum omnium.

hoc est,

Compendiosa Latinam (& quamlibet aliam)
lingvam, una cum scientiarum Artiumq; fun-
damentis, perdiscendi Methodus, sub ti-
tulis centum, periodis mille,

comprehensa.

Vener. Pater Michael

Cervinus

ab A. 1729

[Handwritten signature]

Æstimat ut Sapiens, pretio non pondere Gemmas:
Utilitate probat sic quoq; Mentis opus.

[Comenius: Janua első kiadása (1631) címlapja. Megvan az egri
Líceum Könyvtárban]

AD LECTORES ERUDITOS PRÆFATIO.

Cognitum Scholis non satis fuisse verū&genuinū linguas tradēdi modum hac ten^{us}, res ipsa loquitur. Cōsenescebant pleriq; qvi se dediderāt literis circa vocabula, soli Latinæ linguæ decē & plures anni tribuebantur, imō tota ætas, tardissimo, eoq; exili & operæ pretium non refundente, profectu. Qvesti id sunt jam pridem viri magni, Vives, Erasmus, Sturmius, Frischlinus, Dornavius, alij; qvorum satis luculentæ de ea re prostant qverelæ, non item radicītūs malum tolerantia remedia. Ideō excellentiora ingenia, Scalligerorum, Lipsiorum &c. vulgari illa infelicitate tritā viā relictā, per devios qvōsdam, directiores tamen tramites, ad linguarum & scientiarum fastigia feliciter enixi sunt. Verum enim verō paucis illi vestigia sua, qvā sequendi essent commonstrarunt: nec cujusvis est propriā indagine insveta tentare, aut (qvod ajunt) nare sine cortice. Qvo factum ut Scholæ ataxias suas (qvīdqvīd seculi felicitatem & literarum lucem jactarint) majori ex parte retinuerint hac tenus. Distinebatur nimirum, imō distendebatur, juvenus pæceptionibus Grammaticis infi-

ij.

nitē

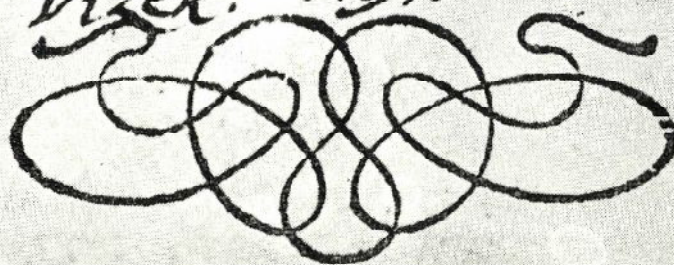
pographos rogatos & monitos volo. ne si cui
recudere libellum allubescat, id authore incon-
sulto præsumat: futurum enim spero ut limati-
us reddatur propediem opusculum, adjunctisq;
illis quæ innui nitidius prodeat,

Interim verò utinam aliquis eximiè doctus
Latinæq; lingvæ potens, exorari queat, ut hæc cā-
dem vel simili methodo easdem materias ple-
nius pertractare velit, Classicorumq; authorum
phrasibus nō jã amplius propriè solùm, sed ele-
ganter insuper & nervosè omnia eloqui, doce-
re velit! Ita fieret ut amœnissimum Universi-
tatis rerum puræq; Latinitatis Viridarium, col-
lectumq; pretiosissimæ Scholasticæ eruditionis
Thesaurum, juvenus studiosa haberet.

Faxit Deus ut omnes audeamus aliquid
publici boni zelo!

Scribebam in exilio 4 Martij 1681.

Gregorij Tallian I. A. Comenius.
de Vizek. 1797.

D) A magyar Comenius-irodalom eddig nem regisztrált adatai.

(Pótlás és kiegészítés a megjelent füzetek (I—III.) anyagának teljesebbé tételére.

- Dezső Lajos: [Comenius: Nagy Oktatás-tan] fordításáról [ism.] Monatshefte d. Comenius-Gesellschaft. 1896. 246.
- Dezső Lajos: Comenius Wirksamkeit in Ungarn. Pädagogische Blätter, 1883. XII.
- Ladvocat-Mindszenti: Historiae Dictionarium, Komáromban, 1795. II. Darab [Comeniusról: 266—267: 1631. Janua, Nova Methodus... Pansophiae Prodromus].
- Losonczy László: Comenius pedagógiája, Nagykőrösön, 1892.
- Micsinay Pál: Komensky, Hazánk és Külföld, 1869. 49. sz.
- Ribini, Joannes: Memorabilia Avgvstanae Confessionis in Regno Hungariae, Posonii, I—II. 1787, 1789.
- Schaffarik J. P.: Geschichte der Slawischen Sprache und Literatur, Ofen, 1826. [Comeniusról: 338—339. (Élete, művei), 387. (Bubenka: Orbis Pictus „új kiadásának szorgalmazója” és metszeteinek készítője), 391. (Bahyl, az Orbis Pictus kiadásának elősegítője.)]
- Schöpfli Aladár: Óda Comeniushoz. Dr. Csanda Sándor ált. szerk. „Magyar—Szlovák kulturális kapcsolatok” [Bratislava, 1959.] c. kötetben: 102—104. [Vö. Gondolat, 1892. márc. sz. [Pozsony.] Ebben jelent meg, a szerző elszavalta 1892. márc. 28-án a Komensky-ünnepségen.]
- Schulpe, Georg: Zur 300 jährigen Geburtstagfeier des Johann Amos Comenius, Westungarischer Grenzbote, 1892. 615. sz.
- Szalatnai R.: Évfordulók és események: Comenius Sopronban, Ev Élet, 1953, 41. sz. (okt. 11.).
- Szilágyi Ferenc: Comenius (esperanto nyelven) Norda Prismo [Stockholm], 1956. 88., 1957. 206—209.
- Zsolticzky Samu: Comenius élete és munkái. Gondolat (Pozsony) 1889—1890. 1—7. 9—12. sz.
- Comenius és Drabik, J. Ribini. i. m. 9. 14. l.
- Comenius halálának 200. évfordulója. Hazánk és Külföld. 1871. 47. sz.
- Comenius und St. Pierre Über die Hoffnung eines Dauerhaften Frieden. Presburger Zeitung [Unterhaltungsblatt], 1815. aug. 4. sz. [Erre az adatra Bratislavában Irena Bihova, a Ped. Kvt. igazgatónője hívta fel a figyelmet.]
- Comenius: Világ labirintusa... Pelargus Gábor fordításának (1713) kéziratáról. Evangélikus Lap (Léva), 1926. június 10. (12. sz.) 18. h.
- Comenius Gentis Felicitas-áról, Zeitschrift von und für Ungern, 1803. IV. 5. f. 327.
- Komensky Magyarországon, Archiv für ungarische protestantische Kirchengeschichte, 1905. 144.